

роль у розгортанні пластового руху на Закарпатті відіграли Остап Вахнянин, професор Ужгородської гімназії — він перший дав в руки молоді Шевченкового Кобзаря, на початку 30-х років — Юрій-Августин Шерегій, а в кінці 30-х років Степан Пап-Пугач.

Пластові організації відіграли видатну роль у вихованні української молоді. В 1930-1944 рр. на Західній Україні вони діяли в умовах підпілля.

Майже вся молодь діаспори проходить через Пласт. Нині Пластовий рух відроджується в незалежній Україні.

Пласт — це виховання, вірніше самовиховання, допомога старших молодшим, чого так бракує

нинішній шкільній системі. Учителі повинні старатися засновувати Пласт у школах. Батьки дітей повинні сприяти цьому, якщо хочуть мати від них радість.

Справжній народний учитель той, хто любить молодь, свій народ, він постарається заснувати в себе і в школі пластові гуртки.

Бути вірним Україні — значить боронити і відновлювати нашу мову, культуру, звичаї, виховувати в собі патріотичні почуття. Народний учитель-провідник не дасть змоги рабському духові увійти в душі наших синів і дочок, він будить і плекає здорові паростки народного життя.

Василь БЕЛЕЙ (брат Могікан),
член товариства «Просвіта».

ПРОСВІТЯНИН З КОЛОЧАВИ

Колочава. 1939 рік. Молодий учитель Микола Шимоня проводив урок. Незважаючи на те, що клас був переповнений (у кімнаті знаходилися діти різного віку), панувала тиша. Він говорив спокійно, чітко вимовляючи кожне слово. Людина, яка бачила цю кімнату ще декілька місяців тому, відразу помітила б зміну декорацій. Ще недавно, за часів Карпатської України, на стіні висів портрет Великого Кобзаря, а учні вивчали твори українських поетів. Тепер, з приходом угорських нацистів, на стіні висів портрет угорського регента Міклоша Горті. Та Микола продовжував вчити дітей у патріотичному дусі. Звичайно, на свій страх і ризик. Колишній січовик зберіг українські книги, а їх у нього було чимало (560 примірників). Він добре розумів, що це небезпечно. Урок продовжувався. І ... раптом увійшли жандарми. Разом із їх начальником Егрешієм, у супроводі місцевого директора школи Шпонтака, затятого мадярона. Діти, навчені своїм вчителем, миттю стали струнко і угорською мовою привітали «поважних гостей». Урок закінчився, Миколу Шимоню викликали в коридор.

— У вас ключі від приміщення «Просвіти»?

— Так.

— Ходіть з нами.

Почався обшук. Та що там було вибирати, якщо вся література для нової влади вважалася «криміналом»: книги Т. Шевченка, А. Волошина, В. Гренджі-Донського, зарубіжні видання ...

Тепер, коли пройшло чимало часу, пригадує ту ситуацію, як важкий сон. А якщо б тоді не витримали нерви? В кишені знаходився заряджений пістолет, з яким він ніколи не розлучався з того часу, як одержав його від Августина Волошина. Хоча добре розумів, що зброї — не місце в освітньому закладі. Тоді, коли обшук перетворився у звичайнісінький вандалізм по відношенню до книг, він був готовий розрядити в цих «носіїв культури» всю обойму. Однак до цього справа не дійшла.

Егрешій, із перекошеним від злості обличчям, почав рвати на шматки синьо-жовте полотнище, яким була закрита сцена. Розірвані шматки покидали до машини: боялися, щоб і сліду не лишилося від цих мирних кольорів, дорогих для кожного колочавця. Книги, правду кажучи, до машини не выднесли. З них зробили величезну гору і облили бензином. Полум'я піднімалося все вище і вище. Для Миколи Шимоні горіли не тільки книги, горіла його багаторічна робота просвітянина.

— Пане начальнику, що ви робите? Ви ж палите унікальне видання, чотирьохтомник Степана Руданського. Йому ж нема ціни!

Не звернули уваги, а коли Шимоня намагався вихопити з полум'я вже обгорілі книги, його грубо відштовхнули. Так вели себе ті, що прийшли як «визволителі русинів».

«На самий Великдень, — пригадує дружина Миколи Івановича, — чоловіка викликали до сільського уряду разом з іншими односельчанами, колишніми просвітянами. Я навіть не сподівалася, що скоро його побачу».

Невдовзі Шимоня був звільнений, але зобов'язаний щодня «голоситися» до місцевої управи. При нашій недавній зустрічі він, гортаючи сторінки книг, які вдалося зберегти, згадував розквіт колочавської «Просвіти».

1925 рік... З ініціативи Василя Гренджі-Донського і шкільного інспектора Юрія Пазуханича в Колочаві було створено осередок «Просвіти». Очолити його доручили Шимоні. Погодився...

Вже через два місяці він, як член «Просвіти» і голова колочавського осередку, поїхав до Ужгорода на черговий з'їзд. З великою увагою вислухав виступи А. Волошина, Ю. Брацайка, В. Гренджі-Донського. На з'їзді були присутні представники з США, зокрема, редактор «Українського слова». Шимоня використав цей сприятливий момент, щоб замовити для свого осередку книги.

Він дійсно був найактивнішим у власному осередку: замовляв за свій рахунок книги, сам змайстрував сцену. Будучи непоганим художником, прикрасив її своїми малюнками (намалював українського козака і дівчину в національному костюмі). Саме тому йому було боляче, коли мадяри все це нищили.

З його ініціативи було організовано сільський драматичний гурток «Просвіти». Шимоня був і режисером, і актором. Ще й тепер він пам'ятає всі вистави, які зіграли перед односельчанами його гуртківці: «Запорожець за Дунаєм», «Ой, не ходи, Грицю», «Сватання на Гончарівці»... Не забув він і тих, хто йому у всьому допомагав: Івана Рудківського з Великої України, земляків Василя Опаленика, Михайла, Івана, Федора та Андрія Дербаків. З особливою любов'ю Микола Іванович пригадує постановку п'єси «Невольник», з захопленням переказує її зміст. Пам'ятає, що саме за цю п'єсу місцева влада наклала на

нього штраф 50 корун. Цей незаконний акт викликав гнівну критику урядовців з боку В. Гренджі-Донського.

Починаючи з 1925 року і до кінця 30-х років, Микола Шимоня залишався незмінним керівником осередку колочавської «Просвіти». В газеті «Свобода» (1933, 5 січня) читаємо: «Загальні збори читальні «Просвіта» в Н.Колочаві відбулися дня 6 листопада 1932 року. До відділу вибрано: голова — Микола Шимоня, заст.голови — Василь Пишка, секретар — Андрій Дербак, касир — Йосиф Штаєр, бібліотекар — Дмитро Буркало, заступники відділкових — Йосиф Леньо і Буркало Юрій». Активність М. Шимоні відзначив під час приїзду в Колочаву Августин Волошин.

У кінці 1944 року Зореслав написав вірш «Зневіреним». У ньому є такі рядки:

«Тільки той вартий гідно й заслужено жить,
Хто не знає спочинку, утоми й зневіри,
Хто і серце, і душу гартує, сталить
Огнем чину, змагання, любові й офіри»

Ці слова можна повністю віднести і до героя цього нарису, просвітянина з Колочави Миколи Шимоні.

Микола Вегеш.

Хроніка з життя «Просвіти»

НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИСВЯЧЕНА ПАМ'ЯТІ ІВАНА ПАНЬКЕВИЧА.

23-24 жовтня 1992 року в м. Ужгороді крайовим товариством «Просвіта» проведено конференцію, присвячену пам'яті українського вченого, педагога і громадсько-політичного діяча Закарпатської України Івана Панькевича. Крім вчених, краснзнавців, учителів і студентів із Закарпаття у роботі конференції взяли участь науковці Києва, Львова, Тернополя, а також чисельна група (15 чоловік) вчених-україністів Чехії і Словаччини.

Перед початком конференції священники Павло Мадяр, Юрій Федака, Йосип Штилиха, Юрій Огар відслужили панахиду. Вступним словом пленарне засідання, яке проходило в Народному Домі, відкрив голова оргкомітету, голова товариства «Просвіта» кандидат історичних наук Павло Федака. З доповіддю «Іван Панькевич і Закарпаття» виступив доктор філологічних наук проф. Микола Мушинка з Пряшева. Доктор філологічних наук проф. Йосип Дзендзелівський виголосив доповідь «Словник українських говорів Закарпаття», кандидат філологічних наук Любиця Бабота з Пряшева — «Літературознавчі студії Івана Панькевича», кандидат історичних наук Павло Федака — «Іван Панькевич як етнограф». Спогадами про Івана Панькевича як людину, вченого і педагога поділилися Микола Мушинка, Михайло Попович, Андрій Ковач з Пряшева та інші.